

מבצע עופרת יצוקה בראי הסיוע הרפואי

תא"ל נחמן אש

מפקדת קצין רפואה ראשי

מילות מפתח: פינוי נפגעים, עימות נמוך עצימות, עופרת יצוקה
KEY WORDS: Operation Cast Lead, Medical Evacuation, Low Intensity Conflict

- עם כניסתו לתפקיד הגדיר הרמטכ"ל, רב אלוף גבי אשכנזי, את שני המצבים שבהם נדרש הצבא להימצא בכל נקודת זמן: מלחמה והכנה למלחמה. שלוש השנים האחרונות המחישו לנו כמה הדברים הללו נכונים. מאז מלחמת לבנון השנייה נמצא צה"ל בתהליך מתמשך של שיפור מוכנותו לכל אתגר, שכאמור לא איחר לבוא. מבצע עופרת יצוקה החל בשלהי שנת 2008, לאחר מספר שבועות שבהם תקף החמאס, בירי הולך וגובר של פגזים תלולי מסלול, את יישובי עוטף עזה ואשקלון
- המבצע נחלק לשלושה שלבים: תקיפה אווירית, פעילות קרקעית ונסיה. השלב האווירי החל בתקיפת פתע של עשרות יעדים של החמאס בבוקר יום שבת, 27.12.08. בהמשך אותו שבוע תקף צה"ל מן האוויר מטרת שונת של החמאס, ובכלל זה מנהרות הברחת אמצעי לחימה, מחסני תחמושת, מפקדות של החמאס ומקורות ירי תלול מסלול. במקביל רוכזו הכוחות הקרקעיים ובוצעו הכנות אחרונות לכניסתם לחימה בעזה. ב-3.1.09 בשבת נכנסו לרצועת עזה מספר כוחות חטיבתיים במקביל, ופעלו למיגור המחבלים במרחב סביב העיר עזה. לאחר שבועיים של לחימה, ב-17.1.09, הכריז ראש הממשלה על הפסקת אש חד-צדדית של צה"ל. כעבור ארבעה ימים נסוגו הכוחות הלוחמים מכל שטחי רצועת עזה וחזרו לעמדות שתפס צה"ל לפני המבצע.
- במשך כל המבצע ספג העורף במרחב הדרום ירי רצוף ונרחב של רקטות ופצצות מרגמה. טווח הירי הגיע מהר מאוד לסביבות ה-50 ק"מ, כך שגם הערים הגדולות אשדוד ובאר שבע הצטרפו למעגל הספיגה. אף על פי שהירי ברובו לא היה מדויק, האיום על אוכלוסייה גדולה בשטח נרחב היווה אתגר לכוחות פיקוד העורף, שפעלו ללא לאות, הנחו את האזרחים כיצד לנהוג וסייעו להם לקיים שגרת חיים תקינה ככל הניתן.
- מערך הרפואה של צה"ל היה שותף פעיל בכל שלבי המבצע. החל בחובשים, פרמדיקים וברופאים בשטח הלחימה; דרך כוחות הרפואה של חיל האוויר (הן ביחידת הפינוי האווירי והן בבסיסי חיל האוויר, אשר היו תחת איום ירי תלול מסלול) וחיל הים, גורמי הרפואה של פיקוד העורף, מערך הצידוד הרפואי, אשר פעל ללא לאות כדי לספק לכוחות הלוחמים את כל שנדרש להם, מערך היק"רים שפעל בבתי החולים השונים לקלוט את הנפגעים ולטפל בבני המשפחות, המטפלים של משר"פ (המרכז לשירות רפואי) אשר סיפקו שירותי רפואה ראשונית ושניונית ללוחמים בצאתם ממרחב הלחימה, גורמי הפיקוד של חיל הרפואה מרמת מפקדת החטיבות הלוחמות והאוגדות והפיקודים; וכלה בגורמים השונים במפקדת קצין רפואה ראשי. אף על פי שמבצע עופרת יצוקה היה מבצע המוגבל לגזרה אחת, הוא חייב פעילות אינטנסיבית של כל מערך הרפואה בצה"ל.
- את ההכנות למבצע עופרת יצוקה ניתן לחלק לשני חלקים עקרוניים: העלאת כשירות מערך הרפואה במסגרת תהליך הפקת הלקחים ממלחמת לבנון השנייה והכנות ספציפיות למבצע יזום ברצועת עזה. לשני מרכיבים אלו הייתה חשיבות מכרעת ביכולת לספק מענה רפואי מיטבי לכוחות הלוחמים במבצע.
- הפקת הלקחים ממלחמת לבנון השנייה נגעה בכל חמשת מרכיבי בניין הכוח (תורה, ארגון, כ"א, אימונים ואמצעים). הלקחים המרכזיים יושמו באופן הבא:
- הדגשת החשיבות של עבודת תחנת האיסוף הגדודית (תאג"ד) כגוף אחד המהווה עורף רפואי לגדוד, לצד הצבת מטפל בכיר (רופא או פרמדיק) בפלוגות בעלות מאפייני פעילות בסיכון גבוה או בשטח מבודד.
- העברת פלוגות הרפואה של חטיבות החי"ר (חיל רגלים) מהאגד הלוגיסטי המרחבי (אלמ"ר) בחזרה לחטיבות החי"ר. מהלך זה הידק את זיקתה של פלוגת הרפואה לחטיבה, ותרם באופן מהותי לשיפור איכות כוח האדם בפלוגה (אשר ניזונה מחובשים סדירים ביחידות החטיבה) ולהתאמת האמצעים של הפלוגה למשימותיה.
- השלמת פערי כוח האדם של יחידות הרפואה השונות, בדגש על רופאים במילואים, תוך התחשבות ביכולותיו של כל איש רפואה והתאמתן למשימות שיידרשו ממנו בעת הפעלה. יש לציין כי מעבר להגדלת מספר קורסי הקצינים לרופאים במילואים, חל שינוי מהותי בהכשרה זו בעת עברה להתבצע בחסות בית הספר לקצינים בה"ד 1, תוך מתן דגש לתוספת תכנים בנושאי פיקוד ומנהיגות. הקפדה על מימוש תכנית האימונים והבאת רוב יחידות הרפואה בצה"ל לכשירות תוך שנתיים.
- רענון הצידוד הרפואי במחסי החירום של היחידות תוך הצטיידות בצידוד חדשני, כגון תרמילי תאג"ד חדשים, מזרקי מורפינן אוטומטיים וציודם של כל הלוחמים בחוסמי עורקים. יש לציין כי לנוכח מצוקה תקציבית תועדפו היחידות שתוכננו להשתתף במבצע ברצועת עזה כדי לא לפגוע בכשירותן.
- לצד הפקת הלקחים של מערך הרפואה, חל שינוי משמעותי בתפיסת מקומו של הפינוי הרפואי גם בקרב המפקדים בצה"ל. דגש מיוחד ניתן לחשיבות של פתיחה

האתגר הגדול ביותר שלנו בימים אלו הוא ניתוח פעולות המבצע; אנו נדרשים להפיק את הלקחים וליישם אותם בשני היבטים: באם תידרש לחימה דומה בשנית ברצועת עזה, נשאף ליישם את הלקחים הנוגעים למבצע כדי לספק סיוע רפואי טוב יותר לכוחות הלוחמים, ואת הלקחים שישפרו את מוכנות המערך הרפואי בצה"ל לכל פעילות שנידרש לה.

אבקש לסיים את המאמר הזה באמירה אישית. כקצין הרפואה הראשי הייתה לי הפריבילגיה לעקוב אחר הטיפול בנפגעים בשטח ובבתי החולים, מהשלב האקוטי ועד לתהליכי השיקום הממושכים, שעדיין לא הסתיימו בעבור מקצת הפצועים. לכל אורך הדרך התרשמתי מהמסירות ומהמקצועיות של כוחות הרפואה בכל הדרגים אשר הצילו את חייהם של הפצועים במצב קשה (אשר נמצאים בתהליכי שיקום מתקדמים לקראת שובם לחיים בקהילה ומקצתם אף לשירות הצבאי). הסיפוק העצום שחוויתי מהצלחות הטיפול הרפואי הוא בזכותכם. ●

מחבר מכותב: תא"ל נחמן אש

מפקדת קצין הרפואה הראשי, ד"צ 02149
טלפון: 03-7979212
פקס: 03-7976333
דוא"ל: nachman_ash@idf.gov.il

ביבליוגרפיה

1. ע' גל, א' וייס, מ' דוקטבין וחב', סקירת מאפייני הפגיעות בקרב חיילי צה"ל במהלך מלחמת לבנון השנייה. הרפואה הצבאית, 2007; 4, חוב' 1 (11): 3-6.
2. א' פלדמן, מ' מיוחס, ר' גלילי וחב', ניתוח זמני פינוי הנפגעים מגזרת הלחימה בלבנון במלחמת לבנון השנייה. הרפואה הצבאית, 2007; 4, חוב' 1 (11): 13-16.

באופן יסודי על ידי צוותים מיוחדים ונותחו בזמן המבצע ולאחריו. בדומה למאמר שפורסם בגיליון המיוחד של "הרפואה הצבאית" לאחר מלחמת לבנון השנייה [1], הנתונים המוצגים במאמר זה הם הבסיס לניתוח מאפייני היפגעות של חיילים במבצע, השפעת המיגון על מניעת פציעות, משך הפינוי הרפואי מזמן הפגיעה עד להגעה לבית החולים ועוד. מאמרים נוספים בגיליון מיוחד זה דנים בפינוי האווירי של נפגעים מרצועת עזה, בפעילותו של פיקוד העורף במבצע, בסיוע הרפואי לנפגעי הנפש במבצע ועוד. מן המאמרים השונים ניתן ללמוד על מאפייניו המיוחדים של המבצע, כפי שהתבטאו בסיוע הרפואי שניתן לכוחות, על כל שלביו ומרכיביו. באופן טבעי הקורא משווה את פעילות מערך הרפואה במבצע זה למאפייני הפעילות ותוצאותיה במלחמת לבנון השנייה. הזיכרון הטרי מן הדיון סביב הסיוע הרפואי במלחמה זו מעודד אותנו לערוך את ההשוואה המתבקשת בין המלחמה למבצע. אף כי מרכיבים מסוימים של הסיוע הרפואי במבצע עופרת יצוקה מבוססים על הפקת לקחים ממלחמת לבנון השנייה, כפי שתואר לעיל, לא ניתן להשוות בין השניים בשל השוני הרב במאפייני הקרקע, באובי ובאופן הלחימה של צה"ל בשתי המערכות הללו. לפיכך כל השוואה צריכה להיעשות בהירות רבה.

אחד הנתונים שסביבם נסב הדיון במלחמת לבנון השנייה היה זמני הפינוי של הנפגעים [2]. הזמן הממוצע של פינוי הנפגעים במבצע עופרת יצוקה היה קצר יותר מאשר במלחמת לבנון השנייה, אך הסיבות לכך רבות ועיקרן נוגעות למאפייני מרחב הלחימה והשליטה של צה"ל בו. יחד עם זאת יש לזכור כי למדנו רבות; בנוגע לתהליך פינוי הנפגעים מאז מלחמת לבנון השנייה, כוחות הרפואה והמפקדים התאמנו על כך במשך כל תקופת ההכנות. במבצע זה השתמשנו שימוש נרחב באמצעים מיוחדים לפינוי נפגעים, כגון רכב קל ומהיר, ומעורבות המפקדים בתהליך הפינוי הרפואי הייתה מועילה ביותר.

מוקדמת של צירי פינוי ולמעורבות מפקדים בתהליך הפינוי הרפואי. נושאים אלו הוצגו בתרגילים השונים ונדונו בתהליך התכנון של התכניות האופרטיביות ואישורן.

ההכנות הספציפיות למבצע, שהובילו מפקד הרפואה של פיקוד הדרום וקצין הרפואה של אוגדת אזח"ע (אזור חבל עזה), היו ממושכות ויסודיות. בתקופה זו נקבעה תפיסת הפינוי הרפואי במבצע, אשר התבססה על תו"ל (תורת לחימה) הסיוע הרפואי, תוך התאמתה למאפיינים הייחודיים של הלחימה ברצועת עזה. תפיסה זו תורגלה באימונים ובתרגילים, שהתקיימו לקראת המבצע, ולאורך כל הדרך הופקו לקחים והתבצעו התאמות בתכנית כפועל יוצא של לקחים אלו.

הכנת כוחות הרפואה הגיעה לשיאה בשבוע הראשון של המבצע. יחידות הרפואה התגייסו במהירות, הצטיידו במחסני החירום והגיעו לשטחי ההתארגנות במרחב. בימים הבודדים שנותרו עד לתחילת המבצע הקרקעי היה צורך להשלים פערי כוח אדם (בראש ובראשונה צריך היה לאייש כל גדוד לוחם בשלושה מטפלים בכירים, ולוודא שלפחות אחד מהם רופא, וזאת על רקע המחסור ברופאים בחלק מהגדודים הסדירים), להשלים פריטים מסוימים של ציוד אג"מי ורפואי, לצייד את הכוחות באמצעים חדשים כגון חוסמי עורקים מסוג CAT, תחבושות המוסטטיות מסוג Combat Gauze ושמיות חימום אקטיבי (בשל מזג האוויר הקר ששרר באותם ימים), ולאמן את יחידות הרפואה באימונים אג"מיים ורפואיים (מרביתם בוצעו באמצעות סימולאטורים רפואיים מתקדמים). הפקת הלקחים ממלחמת לבנון השנייה וההכנות היסודיות תרמו לכך שכוחות הרפואה יצאו למבצע עופרת יצוקה כשירים ומוכנים.

בחוברת זו של "הרפואה הצבאית" הקורא יכול ללמוד על מרכיבים שונים של הסיוע הרפואי שניתן במבצע. המאמר המרכזי סוקר את מאפייני הפציעות של חיילי צה"ל, ומתבסס על נתונים אשר נאספו במבצע